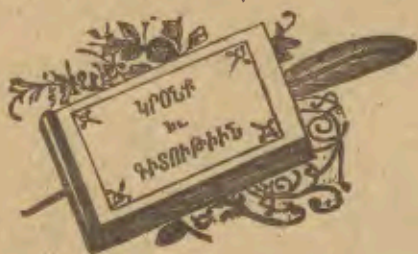

ՊԱՏԿԵՐ

ՀԱՆԴԵՍ ԿԻՍԱՄՍԵԱՅ

ՎԵՑԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ ԹԻԻ 4

4 Յուլիս 1895

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ

ՏՊԱՐԱՆ

ՃԻՎԵԼԷԿԵԱՆ

Պապե Ար ճառարէի Թիւ 20

1895]

ՔՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

1. Վարդապետութիւն ժ.Բ. Առաքելոց — Ս.Վ.Ն
- 2 Ս. Գրոց մեկնութիւն. — Թ. Աբէն Յ. Աւն
3. Կրօնական—Հնախօսական —
4. ՎԱՐԲ Ս. ՄՈՆԻԲԱՅԻ — ՅՈՎՀ. Վ. Աբիլն.

Պ Ա Տ Կ Ե Ր

Հ Ա Ն Դ Ե Ս Կ Ի Ս Ա Մ Ս Ե Ա Յ

Վեցերորդ Տարի

թիւ 4

1 Յունիս 1895

ՎԱՐԴԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆ ԺԲ- ԱՌԱՔԵԼՈՑ

ԿԱՄ

ՎԱՐԴԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆ ՏԵԱՌՆ

ԵՐԿՈՏԱՍԱՆ ԱՌԱՔԵԼՈՎՔ Դ ԶԵԹԱՆՈՍՍ

Շարունակութիւն (Գ)

Երբ Փիլիպպոս Սամարացւոյ քաղաքն զնաց՝ քարոզեց նոցա զՔրիստոս եւ Աստուծոյ արքայութիւնն աւետարանեց անոնց, (Գործ. Ը. 6. 12). եւ մկրտեցան Ուշադիր, կը տեսնեմք աստ՝ որ Նորահաւատք մկրտութենէն առաջ Աստուծոյ արքայութեան յիշատակն չաւետարանէին յԱռաքելոց, Արդ՝ Արքայութիւն Աստուծոյ, — Արքայութիւն երկնից, — Արքայութիւն Յիսուսի Քրիստոսի ձեւերն՝ Հրէից Մեռիայի թագաւորութեան հաւատալէն ծնած են. վասն զի ըստ մարգարէից կանխասացութեանն՝ նորոյ Արքայի եւ նորոյ Արքայութեան անկալու մնային Հրեայքն Ուստի Փիլիպպոս վասն արքայութեան Աստուծոյ աւետարանելուն՝ մարգարէից ըսածն ՚ի Քրիստոս կատարուած ցոյց կուտար, եւ ՚ի Մեռիայն՝ զինքն զՔրիստոս, նորոգ թագաւոր-

(Գ) Տե՛ս Պատմ. Զ. Տար. ԼԷ- 3:

ըութեամբնս Այսպէս կ'ընէր եւ Պետրոս Հոգւոյն ընդունելութենէն վերջ քարոզութեամբն. տես Գործոց Բ. 17—47, Գ. 12—26, 'ի կրկին զխոց կախեալ էր ամենն. Ուղղութիւն վարուց եւ Հաւատք, Առաջնովն՝ ինչպէս Առաքեալն ըսած է պիտի խոստանային՝ մի՛ գնալ ըստ յաւիտենիս այսորիկ այլ հրաժարել 'ի սատանայէ եւ զօղել ընդ 'Քրիստոսի Երկրորդն՝ որ է Հաւատք՝ Մկրտութեան բանիւն կը պարզուէին. վասն զի մեծ էր խորհուրդն՝ եւ Երախայք որպէս նորուք՝ համառօտ եւ հակիրճ բանիւն կը մարզէին յայդ Այդ ձեւն՝ որով 'ի 'Քրիստոսնորածնեալք կը վարդապետէին 'ի հաւատս Աստուծոյ Հօր՝ եւ Որդւոյ՝ եւ Հոգւոյն սրբոյ, կը տեսնեմք Ս. Իգնատիոսի, Ս. Յուստինեայ, Ս. Երանոսի, Տերտուղիանոս գրող մէջ. բայց չեմք ուզեր յիշատակել. վասն զի որչափ ալ ամենահին վկայութիւնք՝ սակայն ամենէն հինն չեն, զի Եկեղեցւոյ ծագումէն ժամանակաւ կրտսերք են Ուստի Ս. Մատթէի հատուածին պարզ մեկնութեանն համար քանի մը բառ ալ ուղելով յաւելուլ՝ նշանակեմք Երաջեցւոց Թղթոյն Ե. 11—2. 20, Առաքելոյն խօսքն.

Պաւղոս՝ հին օրինաց մէջ պարունակուած աւետարանական վարդապետութեան վրայ ուղելով խօսիլ, եւ 'ի մասնաւորի՝ Յիսուսի Տեառն մերոյ՝ ըստ կարգին Մեղքիտեղեկի յաւիտենական քահանայապետին վրայ, կ'ընդհատէ խօսքն եւ կ'ըսէ. Վասն որոյ բազումք են մեզ բանք, եւ դժուարապատում 'ի մեկնել. քանզի խօսամիտք եղերուք լսելեօք. Փոխանակ զի պարտ էր մեզ լինել վարդապետս վասն ժամանակին, դարձեալ պիտոյ է մեզ ուսանել. Իրենք որ 'ի հաւատս 'Քրիստոսի երէց էին եւ վարդապետ պիտի լինէին այլոց, այժմ ինքեանք ծայրէն սկսել կը կարօտէին, եւ Ուսանել՝ քեզի'նչ են նշանագիրք 'ի սկզբան բանիցն Աստուծոյ. այսինքն քրիստոսական վարդապետութեան տարերքն եւ կը յարէ. եւ եղերուք կարօտք կարիւ՝ եւ ոչ հաստատուն կերակրոյ. Զի ամենայն որ կարնկեր է՝ տգետ է բանին արդարութեան, քանզի տղայ է. Այլ կատարելոցն է հաստատուն կերակուր. Այսպէս յանդիմանել վերջ հայրաբար, կը յաւելու. Վասն որոյ քողեալ գբանն սկզբանն 'Քրիստոսի, 'ի կատարումն եկեցուք. մի՛ միսանգամ արկանել հիմն

ապաշխարութեան՝ 'ի մեռելոտի գործոց անտի,

եւ հաստոցն որ յԱստուած,

եւ մկրտութեանցն վարդապետութեան,

եւ մեռնադրութեան մեռաց,

Եւ յարութեան մեռելոց,
Եւ դատաստանին յախտենից:

Յիշեալ հատուածին մեկնութիւնքն շատերէն տրուած են. եմք միայն կ'ըսեմք՝ որ մկրտութիւնքն յողմակի ձայնիւ՝ հնար է թէ երիցս ընկղմումն նշանակեն, ինչպէս եզակին՝ պարզապէս ընկղմելն. եւ կամ Յովհաննու եւ Տեառն մերոյ կրկին մըկրտութիւնքն երկրորդն Տերտուղիանու Յաղ. Մկրտութեան Ի գլխոյն մէջ կը տեսնեմք. Եկելոցն 'ի մկրտութիւն՝ հանապազորդ աղօթիւք, պահօք . . . Եւ սկսմաք աղօթս առնել պարտ է, եւ ամենայն յանցանաց անցելոց խոստովանութեամբ՝ մատչել եւ 'ի Յովհաննու մկրտութիւն. Այնպէս զի նորածին Եկեղեցւոյ մէջ ժամանակ մը կրկին մկրտութիւնքն 'ի կիւր ածէին. Յովհաննու մկրտութիւնն պատրաստութիւն մ'էր եւ ճանապարհ կը բանար Տեառն մկրտութեան Գործոց ԺԹ, 1, եւ յաջորդքն՝ վկայութիւն կրնան համարուիլ սոյն կարծեաց, յորում կը տեսնեմք աշակերտներ որք զՅովհաննու մկրտութիւնն ընդունած էին միայն, զորս ապա Պետրոս կը մկրտէ եւ ձեռնադրութեամբ կ'ընդունին զՀոգին եւ զպարգեւանս՝ Նոյն բանն կարօղ եմք ըսել Ապեղէս աղեքսանդրացի հրէին համար, (Գործոց ԺԸ, 24). այլ ճարտարաբան, . . . զօրանոր Գրովք . . . տեղեկացեալ ճանապարհին Տեսուն, եւ Խոսայր հոգեով, խօսեր եւ ուսուցանէր ճշմարտութեամբ վասն Յիսուսի. գիտեր միայն զմկրտութիւնն Յովհաննու:

Ձեռաց զրութիւնն բազմադիմի նպատակաւ կը գործածուէր յեկեղեցւոյ. 'ի ձեռնադրութիւն. (Բ. Տիմոթ. Ա, 6). — յԱռաքելութիւն (Գործք. ԺԳ. 3). — Օրհնութեան համար, (Ղուկ. ԻԴ. 50). — Հիւանդաց առողջութեան, (Մարկ. Զ. 5, Ղուկ. Դ. 40, Գործ. ԻԸ. 8). — Հոգւոյն ընդունելութեան համար զկնի մկրտութեան, որոյ վասն Առաքեալն առ Եբրայեցիս Զ. 4. կ'ըսէ. Միանգամ մկրտելոցն որ ճաշակեցին յերկնանոր պարգեւացն եւ հաղորդք եղեն Հոգւոյն սրբոյ, եւ զգեղեցիկ բանին Աստուծոյ ճաշակս ճաշակեցին եւ զգօրութիւնս հանդերձելոյ աշխարհին: Մկրտութենէ վերջ Օծութեան իւղիւ կնքիւն հաւատացելոց եւ ձեռնադրութեամբ զՀոգին Սուրբ կոչելն 'ի նորածնեալ՝ կը նկարագրէ Տերտուղիանոս Յղ. Մկրտութեան է — Ը 4րոց մէջ:

Ուստի Բրիտոնեայք իրենց Ուսուցիչքն ունէին յայս. (Ղուկ

Ա. 4. — Գործ. ԺԸ. 25.) հնար է թէ Ապեղէս ինքնին հրեայ ուսուցիչ (դպիր, օրինական) մ'էր եւ քրիստոսեան ուսուցիչ զարձաւ: Հրեայ ուսուցչաց համար Փրկիչն կ'ըսէ. Որք յածիր ընդ ծով եւ ընդ ցամաք առնեյ եկամուտ մի. (Մատթ. ԻԳ. 15. — Դուգ. ԺԱ. 52):

Առ Հռովմայեցի թղթոյն Բ. 17 եւ յաջորդքն՝ հրեայ ուսուցչաց վարդապետութեան նկարագիրն է. յորում (18) կը տեսնեմք՝ եւ խրատեալ եւ յօրինացն. եւ Ա. Կորնթ. ԺԴ. 19, Ուսուցչին համար կ'ըսէ. Զի եւ գայս խրատիցեմ. Եկեղեցւոյ մէջ հինգ բան պահանջելով Պարզագոյն եւս է Գաղատ. Զ. 6. Հաղորդութիւն արասցէ աշակերտն վարդապետին՝ յամենայն բարութիւնս. որ ըստ յունին է՝ Հաղորդութիւն արասցէ աշակերտն վարդապետին 'ի բանս. հեղինարան Երբայեցւոց եկեղեցական լեզուաւ այսպէս խօսելուն պատճառն՝ հարցաւատասխանիւ ուսուցումն է: Երբայեցւոց թղթոյն վերոյիշեալ հատուածին մէջ հաւատացելոց ուսանելիքն դժուած է. Առաքեալն քրիստոնէական կրօնից ուսանելեաց վրայ խօսելով՝ թուի թէ եբրայական կրօնքէն իմաստ մի յառաջ բերէ՝ նշանագիրք 'ի սկզբան. (Եբր. Ե. 12. համեմատէ Զ. 1): Կրօնից ուսանելիքն վարդաբէից մէջ ամփոփուած էր, զորս բան Աստուծոյ կը կոչէ: Տես Հռովմ. Դ. 2 Գործք. Է. 38. (Եսայի. ԻԲ. 9):

Բ

ԺԲ. Առաքելոց Վարդապետութեան մէջ Մատթէի հատուածն. վարդապետարանի համառօտութիւնն.

Վարդապետարանին է կարճառօտ զլսոյն մէջ մկրտութեան կերպը կը գտնեմք. եւ յաղագս մկրտութեան, այսպէս մկրտեցեք. որուն կը յաջորդէ մկրտութեան ձեւն կամ բանն՝ որ քիչ առաջ յիշատակուած Մատթէի Աւետարանին ԻԲ զլսոյն վերջի տուններն կը յիշեցունէ. Զայս ամենայն պատուիրեալ՝ մկրտեցեք յանուն Հօր եւ Որդւոյ եւ Հոգւոյն սրբոյ 'ի ջուր կենդանի. Եւ արդարեւ Առաքելական Սահմանաց (Constitutions apostoliques) է զրոց՝ որ Առաքելոց ամբողջ այս Վարդապետութեան յարա-

սութիւն կամ մեկնութիւնն է, ի՞նչ զլիտոյն մէջ կը կարգամք, Այսպէս մկրտեսչի որպէս եւ Տերն պատուիրեաց մեզ ասե-
րով. Կնացեք, աշակերտեցեք զամենայն հեթանոսս, մկրտեցեք
զնոսս յանուն Հօր եւ Որդւոյ եւ Հոգւոյն սրբոյ, ուսուցեք նոցա
պահել զամենայն զոր ինչ պատուիրեցի ձեզ, Ուստի՝ ըսել է՝
թէ այն ամեն բաներն զորս պիտի ուսանին 'ի Քրիստոս հաւա-
տացեալք՝ կրախայք 'ի Քրիստոս՝ ըստ պատուիրելոյ Տեառն,
Վարդապետարանին մէջ զրուած են, եւ արդեամբ իսկ է զլիտոյն
սկիզբն Չայս ամենայն պատուիրեալ մկրտեցեք խօսքովն՝
Վարդապետութեան Ա. զլիտն մինչեւ է պարունակութիւնն կը
յիշեցունէ. Կրկին ճանապարհքն, մին կենաց, միւսն մահու.
Տասնաբանեայ պատուիրանայ ձեռով. թէ հրէից եւ թէ հեթա-
նոսայ չափահասից՝ որ Քրիստոսի նոր Ուխտին կը դառնային՝
ամենայարմարք, իսկ որ ինչ 'ի Վարդապետարանին յաջորդ
բանք՝ Մատթէի Ուսուցեք նոցա պահել զամենայն որ ինչ
պատուիրեցի ձեզ խօսքին ընդարձակութիւնն կը թուին լինել:

Նախ Քրիստոնէին բարի բարի սովորութեամբք զարգանա-
լուն եւ մահացեալ կենաց վրայ կը խօսի, առանց 'ի Տեառնէ
մերմէ վարդապետեալ հաւատոց ճշմարտութեամբք զբաղելու.
Որոյ վրայ շատ բաներ զրեցին ըստ իւրաքանչիւր խորհրդոյ
ոմանք 'ի զրչաց. բայց մեք այսչափ միայն ըսեմք՝ զի ըստ մեզ
այս մեծի հնութեան նշանակ է. վասն զի հաւատոց նոր ծլած
ժամանակ՝ վարդապետութեան իսկականն համառօտ խօսքով
պարուրուած էր մկրտութեան բանին մէջ, այսինքն՝ յԱստուած
ճշմարիտ 'ի Հայր եւ յՈրդի եւ 'ի Սուրբ Հօգի հաւատքն՝ զոր
քիչ յառաջ Պաւղոս կոչեց Հաւատքն յԱստուած: Մկրտութեան
ձեւն սարդ եւ հակիրճ էր, զոր երախայից կը ներկայացունէին.
Ինչպէս Փիլիպպոս ըրաւ Ներքինւոյն. — Եկին 'ի շուր ինչ. եւ ասե-
նէրքին, անառասիկ շուր՝ զի՛նչ արգելու գիս 'ը մկրտելոյ: Եւ
ասե ցնա, Եթէ հասարակ ըլլաք ապրիւնս է: Պատաս-
խանի ետ եւ ասե. հասարակ՝ Եթէ Յիսուս Քրիստոսի որդի Աստու-
ծոյ. . . եւ մկրտեաց գնա: Դործք. Ը. 36. 37. 38: Ինչպէս Պաւղոս
Փիլիպպեայ բանտապետին. (Դործք. Ժ. 2. 30—33). Ինչպէս Անա-
նիա առ Պաւղոս. (Թ. 17, 18): Այդ ձեւին մէջ ամփոփուած է
Փրկադործութեան խորհուրդն ամբողջ. ինչպէս կը տեսնուի Առա-
քելոյ Սահմանայ մէջ. Առաքումն Հօր, գալուստ Քրիստոսի,
վկայութիւն Մխիթարչին. Որ 'ի Հայրն Աստուած հաւատայ՝
կը հաւատայ նաեւ թէ մկրտեալք որդիք Աստուծոյ են եւ եղ-

բարձր միմեանց. Որ հաւատայ յՈրդին Աստուած՝ հաւատայ զի ամենեքին եղբարք են Աստուծոյ 'ի Յիսուս Քրիստոս. Որ հաւատայ 'ի Հոգին Աստուած՝ հաւատայ զի ամենեքին տաճար եմք Աստուծոյ. Մկրտութեան խօսքին մէջ այս եւ այլ ճշմարտութիւնք ամփոփուած են, եւ Հոգին զոր նախկին հաւատացեալք կ'ընդունէին՝ կը լուսաւորէր նոցա միտքն եւ կ'իմանային իսկոյն խորհուրդն: (1)

Ժամանակաւ տակաւ առ տակաւ մանրամասն սկսաւ բացատրուիլ հաւատքն. Մկրտութեան բանին այսպէս պարզ պարզ յիշատակութիւնն Վարդապետարանիս մէջ՝ իր երկցազոյն հնութեանն նշան է:

Ուստի այս կէտին վրայ հաստատուելով՝ Վարդապետարանն այսպէս կը համառօտուի.

Ա. — Զ. Նախ կրկին ճանապարհաց վրայ կը խօսի. մին կենաց, միւսն մահու. Այդ կրկին ճանապարհաց նկարագիրն Տասնաբանեայ պատուիրանաց նոր ձեւ մ'է, նորահաւատից պատշաճ. օրէնք եւ պատուիրանք կը պարունակէ, քրիստոնեայ կենաց պատկերն է. Յիշատակած հեթանոսական ախտից եւ քրիստոնէական առաքինութեանց բառերն յոյժ շահեկանք են. զորս երբ աստուածային խորհրդոց հաղորդելէն առաջ՝ Վարդապետարանին 'ի հաւատացելոց պահանջած պայմաններուն վրայ խօսիմք՝ պիտի յիշեմք մի առ մի. Կարծեմք թէ Պլինիոս Կրտսեր իր Յղ. Քրիստոնէից Ժ. գրոց մէջի թղթովն առ Տրայիանոս կայսր՝ Քրիստոնէից նկատմամբ կը վկայէ յամենայն ախտից հեռի կալ, մի առ մի թուելով ըստ Մատենկանս:

Զ. զլիսոյն պարունակածն ծանօթութիւն մ'է:

Է. Մկրտութեան մատակարարութեան կերպն կը պատուիրէ այս զլիսով. ընկղմամբ, կամ եթէ հարկն պահանջէ՝ հեղմամբ. Զայս ամենայն պատուիրեալ՝ մկրտեցէք, խօսքն՝ մկրտութենէն առաջ Վարդապետարանիս մինչեւ յայս զլուսն ըսած:

(1) Շնորհք՝ «Հրաշաճ ճանապարհ» բնութեան նման կը գործեն քալլ առ քալլ. Որ՝ սերմանեն՝ քանի մ'ամիս յետոյ կը հնճեն. որ տնկեն՝ քանի մը տարիէ պտուղն կը քաղէ: Այլ «Հանգիսէ կողոսած շնորհքն» երազ երազ է. իսկոյն կը գործեն, ոչ ըստ բնութեան. Այս էր նախկին հաւատացելոց մտաց լուսաւորութիւնն որով անդանդաղ կ'իմանային եւ կ'ըմբռնէին խորհուրդն:

ներն Երախայից պատուիրել կ'ապսպարէ. որոյ պահպանութիւնն՝ իրենց հետ պահեցող վկայից առջեւ խոստանալով, կը մկրտուէին: Նախ քան զմկրտութիւն պահեսցէ որ մկրտեն եւ որ մկրտին եւ այլք ումանք որ կարողն իցեն:

Ը. Երախայից պահոյ վրայ խօսելէն յետոյ՝ զոր մկրտութիւնէ յառաջ Երախայք կը պահէին, այս զլիովս նորածին եկեղեցւոյ Հաւատացելոյ իւրաքանչիւր շաբթու կրկին պահոյ օրերն կը յիշատակէ. այսինքն չորրորդ եւ վեցերորդ օրն, որ է չորեքշաբթի եւ ուրբաթ. Այլ դուք պահեցէք զչորրորդն եւ զուրբաթն. այս կրկին օրերն 'ի յիշատակ մատնութեան եւ մահու Փրկչին: Հրէայք ալ երկիցս կը պահէին 'ի շաբաթուն՝ այլ ուրիշ օրեր, այսինքն՝ երկուշաբթի եւ հինգշաբթի, ինչպէս որ Վարդապետարանին մէջ կը տեսնեմք: Քրիստոնէից յեօթնեկի երկիցս պահոյ օրերն՝ կրկին Հսկմունքն են. յորս՝ ինչպէս պիտի տեսնեմք՝ իրենց Ժողովն կը կազմէին Քրիստոնեայք: Դարձեալ այս զլիւսու մէջ՝ Աստուծոյ որդւոց սեպհական տէրունի աղօթից վրայ կը խօսի, որ է Հայր մերն, զոր երբցս յառաքին պիտի ըսէին: Աստ եւ անդ ցիր ու ցան Հրեայք սովոր էին եւրիցս յաւուր տանեաց վրայ ելել եւ դէպ 'ի յերուսաղէմ եւ 'ի տաճարն դառնալով երբցս աղօթել. (Տես Դ. Թագ. Ը. 44. 48. եւ այլն). այսինքն՝ երկրորդ, վեցերորդ եւ իններորդ Ժամուն: Հայր մերն այս աղօթից փոխան զրուած է. զոր աստ Վարդապետարանս Փարիսեցւոց աղօթից դէմ կը կանգնէ: Համեմատէ Մատթ. Զ. 5—6.

Թ—Ժ. Պաշտաման եօթն աղօթքներ կը պարունակին այս կրկին զլուիններն. հաւատոց խորհրդոյն հաղորդելէն առաջ երեք հառ, եւ յետոյ չորս: Առաջնոյն եւ երկրորդին կապն հետեւեալ բացատրութիւնն է. Զկնի յագեոյ այսպէս գոհացարուք: Յագել բառն՝ Յովն Զ. 12, Ժողովրդեան հացիւ կշտանալէն վերջն զորձածուած է. եւ իբրեւ յագեցան: Դարձեալ հողեւոր հացին (Պահութեան) ճառն չսկսած առ իւրայինս՝ կրկին կը յիշատակէ նոյն բառն: Ուստի այդու քրիստոնէական Ազգայն կամ Սերն չնշմարէր, զի Պահոյ օրերուն է խօսքն. այլ հողեւոր մասք իմանալու է, ինչպէս Վարդապետարանս կ'իմանայ եւ զոր պիտի տեսնեմք ապա:

ԺԱ—ԺԳ. Տառներորդ զլիւսն վերջն մարդարէից աղատութիւնն սուաւ առանց հրամայեալ աղօթից ձեւոյն կապուելու՝ դոհանալ: Այս կէտէս կ'երեւի թէ պատահ կ'առնու Քրիս-

տոնէից առհասարակ առ Առաքեալս եւ առ Մարգարէս եւ առ Վարդապետս պարտուց վրայ խօսելու. եւ նոյն խօսք պարզապէս Քրիստոնէի մը նկատմամբ՝ որ ճանապարհորդելով քրիստոսեան եկեղեցի գտնուող տեղ մը հասնի. (ԺԲ). խօսք երբ անդէն կանկ առնուլ ուզէ՝ ցոյց կուտայ ընկերքն, իսկ ԺԳ՝ գլխով կը խօսի այն Մարգարէից եւ Վարդապետաց վրայ որք տեղ մը հաստատուիլ ուզեն, եւ որք հաստատուն բնակութիւն ունին՝ ըստ մարմնաւորին զանոնք հողալու պատուէրքն կ'աւանդէ. Այս վերջին գլխոյս մէջ փորձեալ Առաքելոյն վրայ չխօսիր, վասն զի արդէն խօսք հաստատեալ եկեղեցւոյ մէջ կալ մնալ առաքելական պաշտօնին չէր անկ:

ԺԴ. Այս գլուխս Թ եւ Ժ գլուխներէն անմիջապէս վերջ կարգալու է, միջանկեալ երեք գլուխներէն առաջ՝ Վասն զի այդ գլխոց մէջ քրիստոնեայ շաբթուն կրկին Ժողովման աւուրց վրայ կը խօսի, այսինքն չորեքշաբաթոյն եւ ուրբաթին, կրկին Հսկմանց, խօսք աստէն՝ որ է չորեքտասաներորդն՝ Ժողովման երրորդ օրն կը յիշէ, այսինքն Տէրունի օրն, Կիւրակէն, Տէրունականն, Լուծմանցս մէջ այս երեք աւուրց վրայ մանրամասն պիտի խօսիմք. յիշեմք՝ զի աստ կ'ըսէ՝ Ժողովեալ բեկեք հաց եւ գոհացարուք. մինչ զի Թ եւ Ժ գլխոց մէջ ըսաւ մի միայն՝ Գոհացարուք. եւ ապա արժանաւոր կերպով խորհրդոյս պատրաստութեան վրայ կը խօսի. յաւարտն Մաղաքիայ Ա. 11. 14 մարգարէութիւնն կրկնելով. ըստ որում ամեն տեղ եւ ամեն ժամանակ պատարագ սուրբ պիտի մատուցուի Տեառն:

ԺԵ. Արդ ձեռնադրեցէք ձեզ տեսուչս եւ սարկաւագունս արժանիս Տեառն. Եպիսկոպոսաց եւ Սարկաւագաց գլխաւոր պաշտաման ամենէն մեծ յայտարար վկայութիւնն այս է. Նոր Կտակարանին մէջ ասկէց աւելի պայծառ վկայութիւն չկայ Ուստի սոյն խօսքերն նախորդ գլխոյն ըսածին հետ կցելով կ'ունենամք. «Զամենայն կիւրակի՝ զօր Տեառն՝ Ժողովելով 'ի միասին բեկէք հաց եւ գոհացարուք . . . Այս (Պատարագն) է ասացեալն 'ի Տեառնէ. Թամենայն տեղուջ եւ յամենայն ժամանակի պատարագ սուրբ մատուցէք ինձ, զի Թաղաւոր մեծ եմ ես ասէ Տէր, եւ անուն իմ սքանչելի յազդս. ԺԴ. Արդ ձեռնադրեցէք ձեզ Եպիսկոպոսունս եւ Սարկաւագս արժանիս Տեառն. ԺԵ. 1» Ապա Եպիսկոպոսաց եւ 'ի Սարկաւագաց պահանջուած յատկութեանց վրայ կը խօսի, որք Մարգարէից եւ Վարդապետաց պաշտօնն կը վարեն. Համեմատէ Ա. Տիմոթ. Ե. 17—19. Հաստատ-

եալ Եկեղեցեաց մէջ Մարդարէ եւ Վարդապետ կրնար գտնուիլ կամ ոչ, բայց ուր Երիցութեան կարգն հաստատուած էր՝ հոն անհրաժեշտ էր Եպիսկոպոսաց եւ Սարկաւաղաց գոյութիւնն։ Ապա կը շարունակէ խօսքն՝ եղբայրական յանդիմանութեան նկատմամբ, եւ կ'իւրակէից ժողովներու ժամանակ՝ Աւետարանի համաձայն աղօթից եւ ողորմութեանց եւ այլ զործոց կարդաց վրայ ճառելով։ Առաքեալ—Մարգարէ—Վարդապետ—Եպիսկոպոս — Սարկաւագ բառերն զորս Վարդապետարանիս մէջ կը տեսնեմք, պիտի խօսել տան մեզ ապա։

ԺԶ. Նախկին զլիսոց մէջ (Դ. 16: — ԺԴ. 2) մեզաց խօստովանութիւնն յիշատակեց, եւ ԺԵ. 4, 5 եղբայրական յանդիմանութեամբն աննուղակի կերպով ակնարկեց յայն. իսկ աստ կ'ըսէ. Սոեպ ժողովեցարուք խնդրել զպատշաճն անձանց ձերոց. զի ոչ ինչ օգտիցի ձեզ ամենայն ժամանակ հաւատոց ձերոց երբ ոչ 'ի հոռակ պահուց իցեք կատարեալք։ (1) Այս վերջին զլիսովս արթնութիւն կը պատուիրուի եւ հոռակ օրուան դատաստանն կը յիշեցունէ։ Եկեղեցւոյ ապագայ վիճակն ցոյց տալով՝ հաւատացելոց վտանգալից օրերն կը նկարէ. հաւատարիմք՝ պիտի ապրին. եւ յայնժամ ճշմարտութեան նշանք պիտի երեւին, որք են. Յերկինս բացումն, Տեառն զալստեան համար Փողին ձայնն. Մեռելոց յարութիւնն, եւ Յայնժամ տեսցեալ խարն եկեալ զՏէր 'ի վերայ ամպոց երկնից։

Վարդապետարանիս մէջ խօսողք Երկոտասան Առաքեալքն են, մերթ առ հովուիչս, մերթ առ հովուեալս, առհասարակ ամբողջ Եկեղեցւոյն։ Այսպէս մատենական կրկին մակդիրն կ'արդարանայ, զորս աստ քանի մը խօսքերու հետ Դրբուկէս քաղելով կը զննմք։

Վարդապետութիւն Երկոտասան Առաքելոց. զլ. Ա. վերնագիր։

Վարդապետութիւն Տեառն Երկոտասան Առաքելովք 'ի հեթանոսս (սփռնելովք)։ Անդ Բ. վերնագիր։

Եւ վասն կերակրոյ՝ բարձ զոր կարեսն. Զ. 3։

Եւ վասն մկրտութեան՝ այսպէս մկրտեցեք. Է. 1։

5. Եւ վասն գոհութեան՝ այսպէս գոհացարուք. Թ. 1։

(1) Տէս Բառնաբայ Ընդլին Դ. 9 որ գաղափարուն է բանին, փոփոխութեամբ։

Մարգարեից քոյլ տուք զոհանալ որչափ կամիցին, Ժ. 14.
 Յադագս առաքելոց եւ մարգարեից՝ ըստ հրամանի ան-
 տարանին այսպէս արարեք. ԺԱ. 4.
 Ամենայն որ եկեսցէ յանուն Տեառն ընկալցի. ԺԲ. 1.
 Ըստ կիրակեի Տեառն ժողովեալ բեկեր հաց. ԺԴ. 1.
 10. Արդ ձեռնադրեցէք ձեզ տետուջս եւ սարկաւագունս,
 ԺԵ. 1.— եւ ընդ ամենայն վրիպելոյ առ այլ՝ մի՛ որ խօսեսցի
 եւ մի՛ լռիցի՝ ի ձեզ. ԺԵ. 5. համեմատէ ԺԻ. 3:
 Չայս ամենայն պատուիրելով մկրտեցէք. *և այլն*: (Է):

*Վերջին խօսքս եօթներորդ զլիւոյն մէջ է, անմիջապէս կըր-
 կին ճանապարհաց ճառէն վերջ. զոր կրնամք այսպէս թարգմա-
 նել. Այս բոլոր ըսածներս պատուիրելէ յետոյ մկրտեցէք. այն-
 պէս զի նախկին վեց զլիւոյ պարունակութիւնն՝ յերկոտասա-
 նից հրամայուած է. Բառնաբայ թուղթն, Առաքելական սահ-
 մանաց է զերքն, Առաքելոց Կանոնք, նոյն իսկ յԱռաքելոց
 անսի գրուած կամ տրուած երկի մը գորութիւնն կը ցուցանեն
 յայտնապէս. Երկրորդ սողին հեքանոս բառն Հրէից հակասու-
 թեամբն չէ. այլ ազգ կը նշանակէ առ հասարակ. ուստի Վարդա-
 պետուրիւն Տեառն երկոտասան Առաքելովք յազգս խօսքն՝ կրնայ
 պարզաբանուիլ այսպէս Առաքելովք սփռելովք յազգս
 կամ սրբիւրեցոյ յազգս. Հեքանոս բառն Ազգ իմաստիւ Նոր Կը-
 տակաց մէջ ստէպ կը տեսնուիք. ինչպէս ՚ի Մատթէոս ԻԴ. 7. 9.
 14. ԻՆ. 32. ԻԸ. 19. յորում կ'ըսէ Տէր, Աշակերտեցէք զամե-
 նայն հեքանոսս (ազգս):*

*Ճահաւոր է աստ Նիկիոյ Բ. Ժողովին մէջ ՚ի Դրիդոր Պե-
 սինոնտացւոյ յիշուած Առաքելոց Կանոնն կրկնել. (Labbe, Con-
 cil. հատ. է, էջ 63). Այս Կանոնն P. Turriano զտաւ եւ հրատա-
 րակեց, Սրբոյն Պամփիլիայ հաւաքածոյին մէջ Որողինեայ մա-
 տենադարանէն. (Եւսեբ. Եկեղ. Պատմ. Դպ. 2. գլ. 16): Իսկ
 յետոյ ուրիշ օրինակներ ալ գտնուեցան եւ այժմ հինգ են թու-
 ոյ. (Pitra, Jur. eccl. græc. Ա. հատ. էջ 91): Ամենէն հինն
 մետասաներորդ դարուն է, հետեւեալ տիտղոսիւ. Սրբոյ մեծի
 վկայի Պամփիլիայ որ յԱնտիոք Առաքելոց ժողովոյ՝ այս ՚ի
 կանոնաց անտի ժողովականաց գտեալց ՚ի մատենադարանին
 Որիգենեայ հատուած: Այսու կը հաստատուի՝ թէ Առաքելաբ-
 յԱնտիոք Ժողով զուամարած են, եւ թէ այդ ժողովական Կանո-*

նայ մի մասն Որողինեայ մատենադարանէն յայտնուած է Գրիգորի յիշատակած առաքելական կանոնն՝ ըստ կազմութեանն կըրնայ չորրորդ դարու կամ աւելի վերջի ժամանակի համարուիլ. սակայն աւելի հնագոյն կրկին խօսք կը պարունակէ, յաւելուածն այդ կրկին իմաստներուն մէջ տեղն է։ Այսպէս ըրած է Ս, Իդնատիոսի թղթոց յաւելօղն. այսպէս Բառնարայ կոչեցեալ թղթոյն գրօղն՝ Վարդապետարանիս նկատմամբ։ Յիշեալ Կանոնին կրկին հնագոյն մասերն են. — Ամենեւին մի՛ յածել 'ի ճանապարհս կոռց . . . Եւ մի՛ նմանել Հրէից. յաւելուածն յայտնի է առաջին ընթերցմամբ. վասն զի առաջին իմաստն կրկնուած է յառաջ եւ յետոյ, որոց մէջ մտած է աւելորդն. ապա խօսքն կցելու համար՝ հեռացած վայրն դարձած է կրկնութեամբն՝ եւ յարած՝ Եւ մի՛ նմանել Հրէից (Ամբողջ կանոնն տես Garucci, Storia dell, arte Cristiana հտ. Ա. էջ 414. եւ տիպ Migne թուղթ ԻԴ, Իննովկենտիոսի Ա. Հայր. Լատ. հտ. Ի) Այս կրկին նիւթոց վրայ կը խօսի Վարդապետարանս 'ի Զ. Թէպէտ այլապէս։

Ինչ որ ալ ըսուի Կանոնին համար՝ սակայն ժողովն աներկբայ է. զոր կը հաստատէ նաեւ Իննովկենտիոս Ա. Հռովմայ Հայրապետն՝ գրելով առ Աղեքսանդր Անտիօքայ Հայրապետ, յամին զրեթէ 413. (Թուղթ ԻԴ). յորում կը յիշէ այդ ժողովն այսպէս. Անտիօք որ զժողով Առաքելոց յինքեան արժանացաւ, ունել զնո. չակաւորն, անհնար է որ Իննովկենտիոս Երուսաղեմի եւ Անտիօքայ ժողովներն չփոթած ըլլայ իրարու հետ, մանաւանդ զի երբ Անտիօքայ պարծանքն յիշելով նախ կ'ըսէ. Առաքելոց ժողովարան, եւ ապա՝ Առաջին Առաքելոյ արքու, եւ ուր քրիստոնեականն կրօնք զիւր անուն ստացաւ. Այդ ժողովն ինչպէս ըսինք հո. չակաւոր կը կոչուի 'ի թղթիս։

Ուստի Պեսինոնտայ եպիսկոպոսն Գրիգոր եւ Իննովկենտիոս Ա. Երուսաղեմի առաքելական ժողովն զատ եւ յԱնտիօք առաքելական ժողով գումարուած կը վկայեն. Ինչ եղած է այդ ժողովոյ վճիռն՝ չգիտեմք. միայն իր գոյութիւնն կարեւոր համարեցանք յիշել 'ի լուսաւորութիւն մեր սոյն խնդրոյն։ Նւայս իսկ լուսաւոր մեկնութիւն կուտայ Ս. Երանոսի համարուած աջն հատուածին՝ յորում Առաքելոց երկրորդ սահմանաց վրայ կը խօսի. յորս՝ ինչպէս ինքնին վկայէ՝ Տեսան մերոյ ըստ Մաղաքիոյ մարդարէութեան նոր Պատարազ հաստատելն կը տես-

նուի. Վարդապետարանին ժեզլտոյն համեմատու Ըստայսմ Ա-
ռաքելոյ Սահմանքն՝ բաղդատմամբ Երուսաղեմի ժողովոյն մէջ
դրուածին՝ յերանոսէ կոչեցան Երկրորդք:

Շարայարեկի

Ս. Վ. Ն.

Ս. ԳՐՈՑ ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ

ԱԴԱՍ

(Շարունակութիւն տես քիւ 3.)

Բ.

Վերջապէս Ադամ քնէն արթնելով եւ Աստուծոյ իրեն
սահմանած կին էակը տեսնելով, աչուռնելը, որոնք մինչեւ այն
ատեն այսպիսի կատարելադործ արարած տեսած չէին, ուղղուե-
ցան այնպիսի էակի մի վրայ, որուն զիմադծելը վեհ բանակա-
նութիւն մ'ի վեր կը հանէին, ի տես այս պատկերին աղաղա-
կեց. «այս յայժմիկ ոսկր յոսկերաց իմոց եւ մարմին ի մարմնոյ
իմոյ. սա կոչեացի կին, զի յառնէ իւրմէ առաւ. Վասն այնորիկ
թողցէ այր զնայր իւր եւ զմայր իւր, եւ երթիցէ զհետ կնոջ
իւրոյ, եւ եղիցին երկուքն ի մարմին մի». Ծննդ. Բ. 23-25:

«Ոչ են երկու՝ այլ մի մարմին» Մատթ. ԺԹ. 6: Աւետա-
րանչին այս խօսքն Աստուծոյ կողմանէ արտասանուած վճիռ
է. բայց եթէ որ ինքնին Ադամն էր այս վճիռը սուղը,
ինչպէս որ կ'ընդունին Ս. Օգոստինոս եւ այլք, այն ատեն պէտք
ենք ընդունիլ թէ միայն մարգարէական ոգով այս վճիռն նը-
շանակութեանն ու բարձրութեան վերահասու եղած կրնար ըլ-
լալ. Կան Ս. Գրոց մեկնիչներ որ այս վճիռը սրբազան մատենա-
դրին լոկ մէկ խորհրդածութիւնը կը համարին: Որեւիցէ ենթա-
դրութեան կաղմնակից ալ ըլլանք, ստոյգն ու հաւանական է որ
այս վճռով կը հռչակուի ամուսնութեան աստուածային հաս-
տատութիւն մ'ըլլալը եւ ի վեր կը հանուի երկու հիմնական
սկզբունքներ, որ է ամուսնութեան միութիւնն եւ անքակտե-

լութիւնը: Մովսիսական օրէնագրութիւնը թէ՛և կ'ընդունի բազմակնութիւնը, բայց «ի սկզբանէ ոչ եղև այնպէս» Մատթ. ԺԹ. 8:

Եննորոց զբքին Բ. զլիւին մէջ զրուած է թէ առաջին մարդն ու կինն մերկ էին եւ «ոչ ամաչէին»: այս ալ Աստուծոյ զիրենք սրբարար վիճակին մէջ ստեղծած զրութեան հետեւութիւնն էր: Արդարեւ Ազամ եւ Եւա ընդունեցին բացի ինչ որ էական ու հարկաւոր էր իրենց սրբութեան, նաեւ այնպիսի ձրի բնութեանէ վեր պարզեւներ, որոնք իրենց աւելի սրբակաց լինելուն կամ ապրելուն անհրաժեշտ պայմաններն չէին: Աստուածաբանք այս ձրիատուր պարզեւներս չորսի կը բաժնեն. մարմնական ցանկութեանց բացակայութիւն, կատարեալ գիտութիւն կամ ծանօթութիւն ամենայնի, մարմնոյ անմահութիւն եւ ազատութիւն հիւանդութիւններէն: Այս պարզեւներս կը կացուցանէին այն սկզբնական արդարութեան վիճակն յորում ըստ ոմանց առանց եւ կամ ըստ այլոց սրբարար շնորհաց հետ, մարդ էակը ստեղծուեցաւ, եւ զոր իր անհնազանդութեամբը կորսնցոյց:

Գ. Ազամայ անկումը: — Աստուած զԱզամ փորձելու համար անոր պատուէր մըն էր տուած: Սատանան նախանձելով կը նախանձէր Նախամարդոյն երջանկութեան. վերջապէս կըրցաւ զԱզամ կորսնցընել: Փոխանակ ուղղակի Ազամայ դիմելու՝ նախ եւ յառաջ զԵւան փորձեց, անշուշտ համոզուած ըլլալով թէ անոր ձեռք աւելի շուտով եւ աւելի զերութեամբ Ազամը կրնար սիրաշահել: Իր ձեռնարկութեան յաջողութիւն լի ու լի համոզեց այս գաղափարին զործնական ըլլալը: Եւան, սատանայէն փորձուելով եւ անոր խոստումներէն չլացած, արգիլեալ պողէն կերաւ եւ Ազամայ տուաւ, կրկնելով իւր փորձին ստապատում եւ գեղեցիկ գեղեցիկ խոստումները. այս խօսքերս անշուշտ Ազամայ մտքին վրայ ալ հզօրապէս ներգործեցին եւ նեշնչեցին միեւնոյն հպարտ ձգտումները. այսպէս ուրեմն Ազամն ալ իր կարողին ճաշակեց արգիլեալ ծառին համեղաճաշակ պտուղը:

Ազամայ անհնազանդութիւնն ու անժուժկալութիւնը ծանրածանր յանցանք մըն էր, իսկ զի պատուիրանին հեղինակն Աստուած էր, եւ որուն նպատակն էր մարդ էակին հասկըցընել իւր գերիշխանութիւնը: Աստուած միանգամայն խիստ անօրէնութիւններ ըրած էր, որով եւ իր տուած պատուէրն աւելի սահմանափակեց եւ ծանրացոյց: Արդ Ազամայ զործած անհնազանդութիւնն այնու մահաւանդ իր տեսակին

մէջ աններկի էր՝ որ Աստուած փոխանակ չատ մը պատուիրանք-
ներ տալու, միայն մէկով շատացած էր, զոր պահին ալ զիւ-
րին էր Բացի սոյն խորհրդածութենէ Ազամ նաւ. մէկ ան-
հնազանդութեամբը զանազան եղանակաւ մեղանչեց։ Այսպէս հը-
պարտութեան մեղք մը գործեց, Աստուծոյ նմանիլ ուզելով,
Ծննդ. Գ. 5. 22. որկրամուրթեան՝ եւ հաճոյակատարութեան
Ընդ Ազամայ մեղանչելն պատիմն եկաւ հասու։

Ազամ այս չարափառ պողէն ճաշակելուն պէս Քրայան աչք
«երկոցունց եւ զիտացին զի մերկ էին. եւ կարեցին տերեւս
«թզնուոյ, եւ արարին իւրեանց փաժանելիս», Ծննդ. Գ. 7-8:
Ինչո՞ւ այդ պողէն ճաշակելէն վերջ միայն Ազամ եւ Եւա մերկ
ըլլալին տեսան, վասն զի կորուսին շնորհաց վերարկուն կամ
փաժանելիս Իրենց մերկութենէն ամէնալ սկսան, ոտից ցլուխ
դողդալ եւ ծառոյ մը շքին ներքեւ թաքտիլ, երբ լսեցին Աս-
տուծոյ Դրախտին մէջ քալելու եւ ձայնը՝ «Թէ (Ո՛ւր ես)», Ծննդ.
Գ. 9: Ազամայ հասցէին էին ուղղուած այս հարցումն, որուն
իմաստը յայտնի էր իրեն. Աստուած զԱզամ կոչելով, կը յան-
դիմանէր զինքն եւ միանգամայն ներդամիտ սրտի եւ բարու-
թեան մը թարգման կը հանդիսանար։

«Լուայ զձայն քո ի դրախտի աստ եւ երկեայ. քանզի մերկ
էի եւ թաքեայ»։ Անդ. 10: Այս պատասխանը նշանակալից էր.
Աստուած Ազամայ հասկցոյց թէ իր մերկութեան պատճառն
մեղքն եղած է, որով զինքն շնորհաց պատմութեանէն զրկեց։
«Չարմանալի նորութիւն մը չէ՝ այս բանս, որ մարդն իր անձին
«վրայ ստղտանաց արժանի բիծ մը գտնէ. Աստուծոյ գործն չէ
«այս արատը, այլ մարդոյն եւ իր մեղաց», կ'ըսէ Պոսիւէ։

Բայց Ազամ փոխանակ օգտուելու Աստուծոյ բարեացակամ
տրամադրութենէն եւ իր գործած մեղքը խոստովանելու, ջա-
նաց ծածկել եւ ջատագովել զայն. «Կինս զոր ետուր ընդ իս՝ ոս
եա ինձ ի ծառոյ անտի եւ կերայ»։ Անդ. 12: Ազամ այս պա-
տասխանը տալով եւ զԵւան ամբաստանելով, իր գործած մեղ-
քը անուղղակի եղանակաւ Աստուծոյ վրայ կը ձգէր։

Այս պատասխանիս վրայ Աստուած զերկուքն ալ յանդիմա-
նելէն եւ օձն ալ պատժելէն վերջ, Ազամայ պատիժ մը տուաւ.
հետեւեալ խօսքերով. «Փոխանակ զի լուար ձայնի կնոջդ քոյ եւ
կերար ի ծառոյ անտի, յորմէ պատուիրեցի քեզ անտի միայն
չուտել, եւ կերար ի նմանէ, անիծեալ լիցի երկիր ի գործս քո».
Անդ. 17, այս վճռին արդիւնքն այն եղաւ որ երկիրն կորսնցոյց

իր յուրթի արդեւանքերութիւնը, որով եւ իր բնականին ձգուելով սկսաւ փուշ եւ տատասկ յառաջ բերել Ս. Օգոստինոս կ'ըսէ թէ Ազամայ տնկումէն յառաջ երկիրն թէեւ փուշ եւ տատասկ կ'արտադրէր, բայց սսանք Դրախտի սահմաններէն դուրս միայն կը գտնուէին: Փոխանակ Դրախտին քմահաճոյ պտուղներուն, Աստուած պարտաւորեց զԱզամն իր ճակտին քրախնքովը իր հացը ճարել: Երրայական բնագրին համաձայն Ազամ միայն կանանչեղէններով կը սնանէր Դրախտէն արտաքսուելէն վերջ:

Աստուծոյ արատասնած մէկ ուրիշ վճիռն ալ է. «Քրտամբը երեսաց քոց կերիցիս զհաց քո, մինչեւ դարձցիս յերկիր ուստի առար. զի հող էիր եւ ի հող դարձցիս».) Ծննդ. Բ. 17: Ուստի Ազամ զատապարտուեցաւ տաժանակիր աշխատութեան, որ աշխատութիւնը զինքը մինչեւ ի մահ պիտի առաջնորդէր: Մահուան պատիժը սակայն իսկ եւ իսկ չզործադրուեցաւ. ձեռաց աշխատութեամբ կեանքի պոչքարով սկսաւ յԱզամ վիշտին ու մտաւանջութիւնը: Ազամ վայրկեանական մահուան կը սպասէր. ուրախացաւ երբ տեսաւ իր ժամանակաւոր հոյութեան ապահովութիւնը որով կրնար ի յաջորդս իւր տպահովել իր էութեան սերմն:

Աստուծոյ Ազամայ ցուցուցած վերջին սէրն եղաւ հետեւեալ զործն՝ թէ «արար Ազամայ եւ կնոջ նորա հանդերձս մաշկեղէն, եւ զգեցոյց զնոսա.» ըստ բաղմամբիւ Ս. Գրոց մեկնրէաց, Աստուած Ազամայ ցուցուց հանդերձ պատրաստելու եղանակը: Մաշկեղէն հանդերձները յայտարար նշանակ մ'էին տեղի ունեցած փոփոխութեան, ժամն զի ալ այնուհետեւ զգեստի կարօտ էին մերկութիւննին ծածկելու եւ օգերու անհարթութեանէն պատուարուելու համար, բնութիւնը թէպէտեւ հոգացած է անբան էակաց զգեստը, բայց բանաւոր արարածն իր ուժերուն վրայ վստահանալով պիտի հայթայթէր իրեն պէտքերը:

Ե. Ազամայ մինչեւ ցմահ վարած կեանքը Դրախտէն դուրս:

Թէ որչափ ժամանակ Ազամ Դրախտին մէջ կեցաւ՝ որոշ կարծիք մը չենք կրնար յայտնել, վասն զի Ծննդոց Գրոց մէջ այդ կէտս նշանակուած չէ. սակայն ըստ Ս. Հարց Ազամ խիստ քիչ ապրեցաւ Դրախտին մէջ: Դժուարին էր Ազամայ համար իր նոր սկսելիք կեանքը. ինքնիրեն մնացած՝ կամ հաւատարիմ պիտի մնար Աստուծոյ եւ այսու պիտի ապահովէր ապագայ կե-

նաց երջանկութիւնը, եւ կամ անհաւատարիմ գտնուելով աւելի դառն կենաց պիտի արժանանար:

Ս. Դիրքը խիստ քիչ տեղեկութիւններ կ'աւանդէ մեզի Աղամայ Դրախտէն դուրս վարած կեանքին վրայօք: Սակայն այս կտորբրդուճ տեղեկութիւններս անգամ բաւական են մեզի հասկըցնելու համար՝ թէ Աղամ, Դրախտէն դուրս, Աստուծոյ հրամաններուն հլու հպատակն էր եւ իր բովանդակ կեանքն նուիրած էր գործուած ծանր մեղքն քաւելու: Այս համոզմամբ սկսաւ ջանալ իր նոր կեանքն ըստ խմբ. թեթեւցնել, եւ գործիլ երկիրն: Թէ Աղամ երկրագործ մըն եղաւ յայտնի է իր երկու որդւոց ընդգրկած արուեստներէն. Կայէն երկրագործ էր, անշուշտ իր հօր արուեստին հետեւելով. իսկ Աբէլ հովիւ, սրուն արուեստը ստոյգ է թէ նուազ յոգնեցուցիլ է, բայց եւ այնպէս ունի իր տխուր կողմերն ալ: Աբէլին եւ Կայէնին զոհերէն կրնանք հասկընալ թէ Աղամ ինչպիսի պատարագներով զԱստուծոյ կը պաշտէր:

Աբելայ ի ձեռն Կայէնի սպանուելէն վերջ Աղամ ուրիշ գաւաղ մըն ալ ունեցաւ, Սէթ անուամբ, որով կը սկսի նախաջրհեղեղեան Նահապետաց շարքն եւ Նոյի Նահահարքն. Ծննդ. Դ. 25-26: Ծննդոց Դրոց մէջ Աղամայ միւս գաւաղաց անունները նշանակուած չեն, բայց հաւանական է թէ ուրիշ գաւաղներ ալ ունեցաւ Աղամ, թէ եւ ոչ մին յականէ յանուանէ յիշատակուած է Աստուածաշունչ մատենին մէջ: Մեր այս ենթադրութիւնը հիմնուած է հետեւեալ նախադասութեան վրայ, թէ «Եւ եղին աւուրք Աղամայ յետ ծնանելոյ նորա զՍէթ ամբ եօթն հարիւր, եւ ծնաւ ուստիքս եւ դստիքս: Ծննդ. Ե. 4-5:

Եկեղեցւոյ մէջ ընդունուած աւանդութեան համաձայն կրնանք ըսել թէ Աստուծոյ մեղաց թողութիւն չնորհեց: Այս կարծեացս ջերմ պաշտպաններն են արեւելեան եւ արեւմտեան Եկեղեցւոյ Սրբազան Հայրերէն շատերն, որոնք իրենց գրութիւններուն մէջ զանազան փաստերով իրենց ժամանակին զաղափարները կը թուեն: Յունական Եկեղեցին իբր Մուրր կը տօնէ Աղամի ու Եւան, Դեկտեմբեր 19ին. իսկ Հայ Եկեղեցին Յուլիս 15ին. թէպէտեւ միայն Աղամայ, Աբելի եւ Սեթայ յիշատակութիւնը կ'ըլլայ. բայց հաւանական է թէ ի հնումն Եւայի անունն եւս կը յիշուէր:

Ձ. Աղամ Նոր Կտակարանին մեջ. Հին եւ Նոր Աղամ.

Հին Կտակարանի մէջ Աղամայ անունը միայն մէկ քանի

անգամ յիշատակուած է. իսկ Նորոյն մէջ Յուդա Առաքեալը իր թղթին մէջ կը յիշատակէ, Ննովքայ առթիւ, թիւ. 14, ինչպէս նաեւ Դուկայ իր Աւետարանին մէջ, իբրեւ Նախահայր Քրիստոսի, Գ. 38: Պաւղոս Առաքեալ աւելի ընդարձակօրէն կը խօսի Աղամայ վրայ: Մենք միայն պիտի յիշատակենք Պաւղոսի զրած զանազան թուղթերուն այն Դուկաները, յորս Աղամայ Եւայի վրայ ունեցած գերիշխանութիւնը մատնանիչ եղած է: Մարդն պիտի իշխէ կնկան. կինն պարտական է հնազանդելու իր էրկան: Պաւղոս այս վարդապետութիւնները կը հաստատէ յիշատակելով Աղամայ նախ ստեղծուիլը եւ Եւային Աղամայ ոսկրն ու մէկ մասն ըլլալը: Կինն մարդուն համար ստեղծուեցաւ. Աղամ օձէն չի խարուեցաւ, այլ՝ Եւան: Ա. Կորն. ԺԱ. 8-9. Ա. Տիմ. Բ. 11-14: Քննենք նաեւ իր միւս վարդապետական եղբակապոթիւններն, որոնք արտայայտուած են նորա զանազան թղթերուն մէջ. Հռով. Ե. 12-21, Ա. Կորն. ԺԵ. 29, 45:

Պաւղոս զՔրիստոս կ'անուանէ «Առաջին եւ երկրորդ Աղամ» Ա. Կորն. ԺԵ. 45: Արդեամբ ալ զՔրիստոս կրնանք նկատել առաջին Աղամ մը, որովհետեւ Դուկն եւ Հայր է բովանդակ ընտրեալ դասակարգին, ինչպէս որ Աղամ զուկն է Մարդկութեան եւ Հայր ըստ մարմնոյ: Բաց աստի Քրիստոս մեր վերջին կամ երկրորդ Աղամն է, վասն զի իրմէ ետքն՝ ուրիշ երրորդ Հայր կամ զուկն մը պիտի չունենանք: Երկուքն ալ մարդկութեան զուկներն են. Աղամ իր անհնազանդութեան մեղքով թիւնաւորած եւ տկարացուցած է իր ցեղը. մինչդեռ Քրիստոս իր հնազանդութեամբը բարձրացուցած եւ զօրաւոր գործած է մարդկութիւնն: Ուրեմն առաջին Աղամն երկրորդին հեռաւոր պատկերը կամ ներկայացուցիչն է. երկրորդը կեանք չնորհած է առհասարակ ամէնուն, մինչդեռ առաջինը միայն սուրիսը տկարութիւն մը եւ զառնագոյն մահը: Հռովմ. Ե. 12-21: Այս երկու իրարու հակառակ դէմքերս իրենց մէջ կը բովանդակեն քրիստոնէական կրօնին հաւատքն, որուն հիմն է նաեւ մեր զաւանանքը:

Յ. Արք. Յ. Ալա

Կրօնական—Հնախօսական

Ս. ԳԻՐԳ ԵՒ ԴԵՆԻՄԱԶԴԵԶՆ

(Շարունակութիւն) (Կ)

«Ե. Պահապան հրեշտակը.—Haug առաջինն եղաւ մագդե-
զանց քէշին ոգիքն քրիստոնէական հրեշտակաց հետ զուգողաց.
եւ որպէս զի աւելի եւս յաջողութեամբ իւր նպատակին միտի՝
կամ միտէ այլոց միտքն՝ Փրաւաշի (Fravaschi) բառն պահա-
պան հրեշտակ (guardian angel) թարգմանեց, իրեն հետեւորդը
չպակսեցին. Geldner փոքր մի բառն փոփոխելով՝ պաշտպան
ոգիք կոչեց զայն (Schutzgeist). եւ 'ի վերջոյ Monier Williams
Ոքսփորտի համալսարանին ուսուցիչն՝ Haugի վրայ սքանչալո-
ղն՝ անգլիական թերթի մը մէջ կը գրէր. «Գաղղիա անցած
պահուս կաթուղիկէ եկեղեցւոյ քարոզչի մը բերնէն Պահապան
հրեշտակաց բանախօսութիւնն լսեցի, զոգցես զրազաշտեան վար-
դապետի մը Փրաւաշից ներբողն էր»։ Եթէ M. Williams այս-
պէս խօսի՝ զարմանալի չթուիր մեզ. վասն զի Haugի զրուած-
ներէն միայն տեղեկացած է զրազաշտեան կրօնքին, որ կը կար-
ծէ թէ Քրիստոսէ 2500 տարի առաջ Զրադաշտ ինքնին Աւես-
տայն գրած եւ կերտած ըլլայ. սակայն Geldnerի նմանօրինակ
լեզու մը գործածելն յիշաւի զարմանալի է։

Ո՛րք են ապաքէն Փրաւաշիք. եթէ բանամք Աւեստայն
յայտ յանդիման եւ ստէպ ստէպ կը կարդամք պատասխանն,
որոյ վրայ տարակուսելն անհնար է։ Այսպէս.

«Պատուեմք զնոգիս մեռելոց, զարդարոց Փրաւաշիքն.» —
«Իրիստանամ ուրվանոյ յազամախտէ յառ աշտոնամ Փրաւա-
շայո» (Տես Յաշնա Ժէ, 48. ԻԶ, 21, 34). Ուստի Փրաւաշիք
ոգիքն են, ուրուականք. Հնդիկ Պիտրիքն, Տարւոյն վերջի հինգ
աւելեաց օրերուն կը զառնան յերկիր, 'ի յիշատակ մեռելոց,
Կուզան տեսնել՝ թէ արդեօք իրենց պարտուպատշաճ պա-
տիւքն եւ զոհք կը մատուցուին թէ ոչ, իրենց անդարար կե-
րակուրն՝ որով կ'անմահանան՝ կը տրուի թէ ոչ։ Տես Յեշտ ԺԳ.
Փրաւաշիքն։

*) Տե՛ս Պարթի Զ. Տարի Ը- 3։

Այս՝ կը յաւելուն զիրք՝ թէ զիրենք պատուողաց երկիրն
եւ քաղաքն՝ տունն եւ մարտիկն կը պաշտպանեն, բայց ոչ թէ
իրր Պահապան հրեշտակներ՝ այլ իբր ոգիք մեռելոց: Փրաւա-
չիքն անցեալ ոգիներ են, զորս պէտք է պատուել եւ իրենց ան-
մահութիւնն հայթայթել սնուցիչ կերակրով: Այս է սկզբնա-
կան վիճակնին:

Ժամանակ անցնելով՝ երկնային ոգիք կը համարուին. իւրա-
քանչիւր գերազոյն ոգւոյ՝ նոյն իսկ Ահուրա մաղդայի Փրաւաչի
մը կ'ընծայուի: Ո՛հ Աստուծոյ վրայ ալ պահպանիչ հրեշտակ մը:
Իսկ աւելի վերջը բացատրութիւն մը ծնան. այդ ոգեաց, ահա.

«Փրաւաչիք երկնից կամարն զարդարող անթիւ անհամար
«աստեղունքն են: Արարչութեան մէջ ամեն արարած՝ ծնեալ կամ
«անծին՝ ամեն մարմին իր բնութեանն համեմատ փրաւաչի մ'ու-
«նի»: Minokhired Ծ. 22. 23:

«Արդար մարդոց եւ կանանց փրաւաչիքն նախկին մարդոյն
«մարմնէն կազմուեցան»: Իէ. 17:

Ըստ Սատտերի Պունտէյիչեայ 'ի մարդում հինգ զօրութիւն
կայ. չունչն, խիղճն, հոգին, միտքն եւ Փրաւաչին: Աստուած
այս հինգն 'ի մարդում միացուցած է. ամենն միոյն խնամա-
տարքն են: Մտաց զործն է յիշողութիւնն եւ խմացականու-
թիւնն խնամել. իսկ Փրաւաչիի զործն է՝ այնպէս ուղղել միտ-
քըն՝ զի մարտիչ կերակուրն սնունդ տայ եւ անմարմն արտաք-
սի: Մահուամբ չունչն հողմոց հետ կը խառնուի, իսկ խիղճն
երկնային գոյացութեան: «Միտք, հոգի եւ Փրաւաչի՝ կը մնան
«եւ միասին կը դատուին, երեքն միասին կը խառնուին եւ հա-
«մար կուտան իրենց գործոց»:

Ահա նորօրինակ Պահապան հրեշտակներ:

Այս Փրաւաչիք աքաղեան ոգեաց նման կամ եղիպտական
Kas կոչեցեալ ուրուականաց համազօր էակներ են. սակայն
Պահապան հրեշտակաց հետ եւ ոչ մի նմանութիւն, եթէ սոցա
լինչ լինելն չգիտնայինք՝ հնար էր այդպիսի ենթադրական հե-
տեւանաց յանգիլ, սակայն զիտնալով հանդերձ ուս թօթուել եւ
անցնիլ չէ հնար:

Բանանք այժմ այն քրիստոնէական զաղափարաց ցուցակն՝
զորս հակառակորդք 'ի մաղդեղեանց անտի գաղափարուած կը
ջանան ցոյց տալ. պտտճառ. վասն զի Դենիմազդեզի մէջ նման
սկզբունք կամ զաղափարք կ'երեւին:

Ա. Մարմնոց յարութեան հասարակ Պարսկական ծնունդ
չէ. ընդհակառակն շատ ուշ ժամանակ սկսած է երեւիլ անդէն:
Աւեստա մեռելոց յարութիւնն մի անգամ միայն Յեշտ դրոց ԺԹ
գլխոյն մէջ պարզ եւ ճշգրիտ բառերով կը յիշատակէ: Յեշտ
դրոց այդ մասն վերջին դարերու՝ քրիստոնէութեան ամենամօտ
ժամանակի գործ է, եթէ կրտսեր չէ: Դարձեալ ուրիշ հատուած
մը (Փ. ԺԸ) այդ գաղափարն ունի, այդ ալ նոյնչափ հին, Երկու-
քըն ալ մեռելոց յարութիւնն = *iristo usehistan* կը կրկնեն, ոչ
որոշապէս մարմնոցն:

Ահա խօսքին պարունակութիւնն. Աշխարհիս կատարածին
հատուցումն (*Ançashuta*) պիտի լինի վիճակաց. արդարք պիտի
յաղթանակեն, աշխարհ երջանկութեամբ եւ անմեռութեամբ
(*Améretaiti*) պիտի նորոգուի հրաշակէրս (*Frasho Keretis*).
(*Kers*, կէրսեյ, — *Frasha*, յառաջ, մեծ, վեհ):

«Երբ Դրուժն (*Druje*) ճշմարտութենէ յաղթուի, երբ զիւաց
(*devas*) եւ անօրէն մարդոց խաբանքն յանմահութիւն վերա-
նայ, եւ պաշտօնդ ծաղկի ո՛ր Ահուրա, մինչ չեւ ոգեաց հակա-
ռակութիւնք առ իս տեղացած՝ ըսէ զիտցածդ. ի՞նչպէս ար-
«դարն յաղթանակէ պիտի ամպարշտին. վասն զի աշխարհիս
«կատարածն այս է:»

«Իցիւ աշխարհիս մշտատեւ կեանք տուողաց մին ըլլայինք
մեք. *Yoi im frashem kerehaon ahum.*»

Այս վերջին տողն է դպրեակղութեան քարն. այս տողին
մէջէն կը ջանան մարմնոց յարութիւնն քաղել. սակայն զուր
աշխատանք. *Ahu* աշխարհ ըսել է եւ ոչ մարմին. կրնանք էու-
թիւն կամ կեանք թարգմանել, բնաւ մարմին. *Frashem kare*
յարութիւն չէ. պահլաւիկ (*pehlvie*) թարգմանութիւնն նոյն ծագ-
մամբ բառն կը վարէ. որ մեր գործածութեան համաձայն է եւ
ոչ հակառակորդաց. Յաշնա ԾԴ 22ի մէջ Գաթեանց նուիրուած
է այդ բառ. ԼԴ 25, Ահուրա Մաղդայի. Իսկ Յեշտ ԻԹ յորում
միայն յարութեան որոշ բացատրութիւնն կը տեսնեմք՝ այդ բառն
այսպէս կը վարէ. (Σ). «Ահուրա զարարածս գեղեցիկ եւ բարի
«եւ բարձր եւ անեցուն (*frasha*) տեղծեց, որպէս զի զաշխարհ
«մշտատեւ (*frashem*) դործեն, չծերանան, չմեռնին, չապակա-
նին, միշտ ապրին, միշտ մեծանան. որպէս զի մեռեալք յառ-
«նեն եւ անմահութիւնն յառաջակերսող (*frashem*) աշխարհի՝
«հասնի»:

Այս հատուածէն *frasho ahù* ի՞նչ լինելն զիւրաւ կը հաս-

կանամք. աշխարհիս հանդերձեալ վիճակն. անմահութեան եւ կատարելութեան վիճակն. բայց մարմնոց յարութեան եւ ոչ իմաստն: Արարածոց առաքինութեան արգասիքն է այս, իսկ յարութիւնն՝ Սոյանստ մարգարէին գործն:

Վերոյիշեալ Յաջնայի Լ, 9 հատուածն մազդեզեանի բերնին անվայել է, եթէ յարութեան իմաստիւ վարի, վասն զի ոչ մի մարդ, եւ ոչ իսկ հաւատացեալն անկարող են այդմ: Միայն Զըրադաշտի վերջին ծնունդն Սոյանստ՝ խոստացեալ մարդարէն՝ կարօղ է մարմնոց յարութիւնն պարզեւել: Որով այդ աղօթքն՝ ոչ միայն անվայել՝ այլ եւ ամպարչտութիւն պիտի համարուէր եւ կրօնական սկզբանց խանգարումն. զի յերկնից առաքելոյն միայնաչնորհին անձկալ է:

Թարութեան գաղափարն նախկին Երանաստանի ծանօթ չէր. արտաքուստ՝ Սեմական Ժողովրդէն ընդունած է զայն Պարսն, եւ ոչ հակառակն:

Դարձեալ իբր ապացոյց 'ի Պարսս յարութեան գաղափարին բնածին լինելուն՝ կ'առաջարկեն Հերոդոտեսայ մի հատուածիկն. Սիմերդեսայ սպանիչն կ'ըսէ առ Կամբիւսոս, «Եղբայրդ իմ ճեռօքս մահացաւ, մեռած տեսայ. եթէ մեռեալք յարած են՝ «վախցիր, մի՛ գուցէ Աստիակոս յետ դառնայ. այլ թէ առաջուան պէս է ամեն բան՝ մի՛ վախնար»։ Իրաւ է. հաստատական է այս՝ թէ ծաղրական: Եթէ Պարսք յարութեան հաւատքն ունենային՝ մեծ պատմադիրն նոցա կրօնիւ զբաղելով՝ անյիշատակ պիտի թողոյր զայդ, որչափ պիտի ազդեցիկ թուէր այն ուր Հելլենի կը պահսէր:

(Շարայարեյի)

Ս. Վ. Ն.

ՊՈՒԿՈՅԻ ԵՐԻՑՈՒ

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

ՍՐԲՈՒՀԻ ՄՈՆԻԳԱՅԻ

ՅԱՐԳՄԱՆԵՑ

ՅՈՎՀԱՆՆԵՍ Վ. ԱՐԻԿԵԱՆ

(Շարունակութիւն) (*)

Աղքատաց համար միշտ մեծ սէր մը ցոյց կուտայ, կրնանք ըսել որ իւր կենացը նախամեծար զբաղմունքը այս եղած է: Երիտասարդութեան մատաղ հասակին մէջ իւր մէկ հատիկ ըզբօսանքը թափառական սուրացիկները սպասելն էր, անոնց ոտքը լուալու կամ անոնց տունը ծածուկ երթալով ձեռքէն եկած ծառայութիւնները հիւանդաց ընելու համար: Բայց վերջը իւր թշուառ ամուսնութիւնը կը խափանէ այն ընկերսիրական գործքերը, բայց այն անգործ տարիները փոխանակ ջնջելու զանոնք՝ հետզհետէ ճոխացուցած եւ զիջած էին իւր սրտին մէջ. հեղեղի մը նման, որուն աղբիւրը առանց յամբելու՝ ընթացքը սոսկ խափանուած է. ուստի այրի մնալուն պէս իւր առջի վիճակը կը գտնէ եւ հեղեղին թումբերը վերնալով՝ յորդութեամբ կ'սկսի վազել. տասներեօթը տարուան բարձրադէղ սրտին իղձերը մէկէն հրաշալի կերպով կ'ըսկսին թափիլ զուրա. աղքատները կերակրելն ալ ըսական չի սեպելով իւր ձեռքովը անոնց վէրքերը կ'ըսկսի զարմանել. ամէնէն դարչելի վէրքերը ինքը կը մաքրէ, կ'օծէ իւղով, յարգութեամբ կը համբուրէ, կը զգուէ եւ արտասուօք կը թանայ զանոնք: Աղքատները այսպիսի անզուգական տեսարանէ մը ապշած, ալ բաւական չէն սեպել սոսկ մայր անունը տալու իրեն, իրենց աղախինն կ'անուանեն զանիկայ. առջի անունը անոր զորովագութ խնամքը եւ սէրը կը յայտնէ, իսկ երկրորդը՝ զիւցաղնական խոնարհ եւ անարդ ծառայութիւնները, որոնց խթանը ընկերսիրութեան մէջ կը զտնար: Աղքատներուն, վշտացեալներուն, խեղճերուն եւ հիւանդ-

ներու ընդմութեանը մէջ, որոնց համար իրեն կեանքը եւ սիրտը նուիրած էր պզտիկուց, ամէնքը նոյն աստիճանի չէին գորաւեր իւր սէրը, մէջերնին առանձնաշնորհեալներ կը գտնուէին, ուստի այրի մնացածին պէս դարձեալ առաւելութիւնը կ'սկսի ցուցանել:

Իւր ամենամեծ գրօսանքը՝ հիւանդներու իրենց տունը, եւ վերջն ալ անկեղանոցներու մէջ ծառայելն է. վասն զի անկեղանոցներու հիմնարկութիւնը նոյն ժամանակ սկսած էր, ապշած Հոովմէական տէրութեան մէջ, եւ սպասելով որ Եկեղեցին լեցնէ զանոնք Սէօր ու Շարէրէ կոչուած անհամար եւ աշխարհածանօթ կուսանքներու բաժակովը, որն որ նոյն իսկ անկեղանոցներու հիմնարկութենէ շատ աւելի զարմանալի դործ մը պիտի ըլլայ, Աստուած նոյն ատեն այն քրիստոնէավայել խորհուրդը հաւատացեալ կանանց սրտին մէջ կը զրոշմէր, եւ Եկեղեցին մասնաւոր կերպով այրի կանանց կը յանձնէր հիւանդաց ծառայութեան հոգ ու խնամքը: Ասոնք փոփոխակի կը ծառայէին անոնց մէջ, օրուան եւ գիշերուան ժամերը որոշուած ըլլալով, անանկ որ հիւանդները ամենեւին առանձին չէին մնար: Սրբուհին ամէնէն աւելի ջերմեռանդութեամբ եւ փութով կը կատարէր իւր պաշտօնը, հիւանդաց անկողիններու գլուխ՝ ժամերով ծառայութիւն կ'ընէ, եւ երջանիկ կը համարէր ինքզինքը որ աղքատաց յանձին կը ծառայէր Յիսուսի Գրիստոսի:

Այս գլխաւոր եւ բաղմարդիւն բարեգործութեան վրայ ուրիշ մ'ալ կ'աւելցընէ, որն որ այն ժամանակ շատ հարկաւոր էր, եւ եպիսկոպոսը անդադար կ'ապրարէին քրիստոնէից, նա մանաւանդ այրի կանանց, այսինքն մեռելոց թաղումը Եկեղեցին սկսեր էր ազդել մարդուն անկենդան մարմնոյն համար հարկաւոր եղած յարգութեան գաղափարը, Եւ առ այս հասարակութեան մէջ ազդողագոյն եւ զրդիչ միջոցը՝ տեմնալն եղաւ որ աշխարհական կանայք, ազնուատոհմ եւ վայելուչ տիկնայք, իրենց ձեռքովը աղքատներու եւ գերիներու զիակը կը լուան, անուշահոտ իւղերով կ'օծեն, կտաւէ պատանքներով կը վաթթեն, եւ երբեմն ալ զանոնք փառաւորապէս հագուեցընելով այնպէս կը թաղեն:

Սրբուհի Մոնիգա այս արդիւնաւոր բարեգործութեան արիութեամբ կը պարապի. իւր ձեռքովը խնամած, ծառայած եւ սիրած աղքատն երբոր կը մեռնի, անոր թաղման հոգն ուրիշէ՛ թողուր, իւր ձեռքը կը լուայ, կը պատանքէ, եւ որովհե-

տեւ այն ծառայութիւնը նոյն ինքն Յիսուսի Քրիստոսի անապական մտրման վրայ կատարելու արժանի չէր սեպուած, ուրախութեամբ ի դործ կը դնէր զայն իւր Փրկչին կարօտ անդամօցը վրայ, մինչեւ գերեզմանատուն կը յուղարկէր զանոնք, եւ անոնց հոգեօց փրկութեան համար ջերմեանդն կ'աղօթէր:

Բայց շատ աւելի յօժար եւ անձնանուէր սրտով կը ստարապի ուրիշ բարեգործութեան մը, զորն որ առաջիններէն աւելի կը սիրէ. մեծ ջերմեանդութեամբ կը խնամէ խեղճ ու պզտիկ որբերը, որովհետեւ ասոնք հաւատքնին կորսնցընելու վտանգին մէջ կը գտնուին, չունենալով մայր մը որուն ծնկուղններուն վրայ կարենային զայն սորվիլ, ուստի ամենայն ուժդնութեամբ եւ սիրով կ'աշխատի ինքն մայրութիւն ընելու այն ողորմելի տղայօց: Իւր հարազատ որդեօցը պէս կը խնամէ, եւ երբեմն ալ իւր տունը բերելով սեղանն կը կերակրէ զանոնք: Ո՞վ չի տեսնար այսպիսի բարեգործութեանց մէջ իւր մայրական՝ փափուկ եւ մանաւանդ վշտացեալ սրտին ամէնէն զեղեցիկ մէկ յատկութիւնը: Որդիք կը շահի Աստուծոյ, որպէս զի Աստուած ալ իւր որդեայն սրտին մէջ անջինջ պահպանէ նոյն հաւատքը, նոյն խղճի մաքրութիւնը, նոյն առաքինութիւնները եւ աստուածային սէրը:

Բայց սակայն Մոնիզայի բարեգործութիւններէն փառաւորագոյնը, ազնուագոյնը եւ կարեւորագոյնը, որուն համար ինքզինքը բոլորովին զոհած էր, եւ կարծես թէ Աստուած ալ կանխիկ հրաշալի աղագաւ առ այն պատրաստած էր զինքը, այրի եւ ամուսնացեալ կանայքը մխիթարելն էր: Դեռ եւս այրի կանայք մխիթարիչներ գտնուին, բայց աւանդ, ո՞վ կը մտածէ մխիթարելու ամուսնացեալ կանայքը. եւ ո՞վ կրնայ կատարել այն գործողութիւնը արգասաւոր եղանակաւ. երբեմն չկայ վէրք մը աւելի ցաւալի, եւ այսու ամենայնիւ ծածուկ պահուելու է. հողին կը հեծէ, բայց խնտում դէմք մը հարկաւոր է ցուցունել զրսուանց, Քանի քանի ընտանեկան յարկեր կը գտնուին որոնց մէջ սէրը բնաւ բնակած չէ. քանի քանի թշուառ կապակցութիւններ, որոնց մէջ սիրոյ կայծը վայրկեան մը թերեւս փայլած է, բայց անտարբերութիւնը, մոռացութիւնը եւ բաժանումը շատ շուտ մարած են զայն եւ մոխրէ դատ բան չեն թողած. քանի քանի ընտանիք որոնց վիճակը երբեմն նախանձելի է դառնիլն, բայց ինչ անբուժելի խոցերով անոնց սիրտը չմաշիր արդեօք:

(Շարայարեի)

ԱՐՏՕՆԱՑԻՐ

ՅՈՒՍԵՓ ԵՇԷՐԵԱՆ

ԱՌ ԶԵՌՆ

Բ Ա Ռ Ա Գ Ի Ր Ք

ՂԱՏԻՆԵՐԷՆ—ՀԱՅՆԵՐԷՆ

Ի ՊԷՏՍ ԴՊՐՈՑԱՅ

ԱՇԽԱՏԱՍԻՐԵԱՑ

Տ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ Վ. ՄԻՍԲԷԱՆ

ՈՒՍՈՒՑԻՉ ՀԱՅՆԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒԻ ՅՈՒՐԱՆԵԱՆ ԴՊՐՈՑԻ

ԵՒ Ի ՀՈՌՎԱՐԷԱԿԱՆ ԿՂԵՐԱՆՈՑԻ

Ի ՀՈՌՎԱՐ

Ի ԲԱԶՄԱԼԵԶՈՒԵԱՆ ՏՊԱՐԱՆԻ

Ս. ԺՈՂՈՎՈՑ ՏԱՐԱԾՄԱՆ ՀԱԻԱՏՈՑ

1893 — ՌԵԽԲ

ՊԱՏԿԵՐ տաւան է. հինգ օրը մի անգամ կը հրատարակուի

Բաժանորդագրութեան տարեկան գինն է
կ. Պօլսոյ համար 40 դանեկան
Գաւառաց է. օտար երկիրներու համար
բղբատարի ծախքն ի միասին հաշուելով 50 « «

Իշրաքանցիշք թիւ 2 դահեկան

ՊԱՏԿԵՐԻ խմբագրատունն է ի Բերա , Եւշիլ փողոց
Թիւ 1 , ուր պետք է ղիմել բաժանորդագրութեան է. բերքին
վերաբերեալ այլ ամենայն խնդրոց համար :

RÉDACTION DU BADGUERE

Constantinople, Péra, rue YÉCHIL N ° 1